

Financováno
Evropskou unií

EVALUAČNÍ ZPRÁVA

Případová studie

ROM ROMEHA

Reg. č. projektu CZ.03.02.03/00/22_044/0002208

Adriana Kábová (kvalitativní část)

Karolína Monnier Šklebená (kvantitativní analýza)

**Financováno
Evropskou unií**

Projekt Rom Romeha, reg. č. projektu: CZ.03.02.03/00/22_044/0002208, je financován Evropskou unií z OP Zaměstnanost plus.

Toto dílo „Evaluační zpráva - Rom Romeha“ je licencováno pod licencí Creative Commons CC BY 4.0. Licenční podmínky navštivte na adrese [CC BY 4.0 Právní ujednání](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) | Creative Commons.

Hlavní zjištění

- Zkušenost s úspěšnou integrací do běžného školství **mění ambice a posiluje sebevědomí** některých romských rodičů v Kutné Hoře. Tento posun v uvažování vede k tomu, že někteří rodiče začínají pomalu **věřit v možný úspěch** svých mladších dětí v běžném vzdělávacím systému.
- Pedagožky mateřských škol zdůrazňovaly, že děti z romské kutnohorské komunity mají z jejich pohledu **úplně stejný potenciál** a fungují ve třídě srovnatelně jako jakékoliv další děti.
- V případě obtížnější komunikace mezi pedagožkami MŠ a romskými rodiči jim pomáhají také **komunitní pracovníci**. Pedagožky spoluprací s nimi hodnotí jako **výbornou a velmi přínosnou**.
- **Hlavní bariérou** naplňování cílů projektu je **přechod** již integrovaných dětí v MŠ **do přípravné třídy na Základní a praktickou školu Kutná Hora**.
- **Poruchy intelektu** jsou diagnostikovány u romských žáků studujících na Základní a praktické škole Kutná Hora **mnohonásobně častěji**, než by odpovídalo odbornému konsenzu.
- Prostor pro dosahování různých závěrů ve stanovování **diagnózy poruchy intelektu mírného stupně** se podle dotazovaných pracovníků školského poradenského zařízení objevuje v případech, kdy jsou **výsledky testů hraniční**.
- Respondentky ze **školských poradenských pracovišť** se setkávají se zájmem některých romských rodičů o vydání doporučení ke vzdělávání jejich dětí ve škole zřízené podle § 16 školského zákona. V některých případech hovoří i o nátlaku nebo předstírání symptomů.
- Základní a praktická škola Kutná Hora koncentruje z rodin zapojených do projektu ty **nejvíce znevýhodněné** (25 procent s nedokončeným základním vzděláním, 53

procent těchto rodin žije v ubytovnách a 90 procent z nich je závislých na dávkách státní sociální podpory).

- **Z přípravné třídy** Základní a praktické školy Kutná Hora odchází na **běžné základní školy** podle paní zástupkyně přibližně **jedna třetina až jedna polovina žáků**. Zbylá polovina až dvě třetiny pokračují ve studiu právě na této škole.
- **Pull-factory**, které přitahují některé romské rodiče k rozhodnutí umístit své děti do Základní a Praktické školy Kutná Hora, jsou vřelé prostředí školy, **pocit bezpečí, administrativní servis, osobnost, autorita a přístup oblíbené paní ředitelky**. Stejně tak i **zastoupení velkého počtu Romů** ve třídách, **praktičnost** spojená s umístěním všech dětí z rodiny do jedné instituce a pravděpodobně také **volnější pravidla v omlouvání absencí**.
- **Nízké nároky** na Základní a praktické škole Kutná Hora a **absence domácích úkolů** jsou pro některé žáky a rodiče **vítanou úlevou**. U některých rodičů ale naopak vbuzují pocit, že škola děti dostatečně **nepřipravuje na další život** a vedou je k **úvaze o přestupu** dětí do jiného vzdělávacího zařízení.
- **Wellbeing** (celková pohoda a zejména pocit bezpečí) dětí je pro dotazované romské rodiče naprosto **klíčový**, přičemž jej často nadřazují i samotným vzdělávacím výsledkům.
- Hlavním konfliktem je pro dotazované rodiče **volba mezi kvalitou vzdělání** (budoucí zisk) a **psychickou pohodou dítěte** a potažmo i rodiče (okamžitý klid).
- Pokud dítě nebo rodič zažije nebo vycítí v běžném vzdělávacím prostředí možné **trauma** (šikana, neúspěch), skutečné nebo i domnělé **náznaky nepřijetí či opovržení**, stává se pull faktor ZŠ “Na Náměti” jako „**bezpečného přístavu**“ často rozhodujícím.
- Zatímco se projektový tým cítí frustrován mařením snah o naplňování cílů projektu, některé pedagogické pracovnice ze ZŠ “Na Náměti” chápou tlak na jejich školu jako **zpochybňování jejich profesionality a mnohaleté praxe**.

Financováno
Evropskou unií

- **Zástupce zřizovatele základních a mateřských škol** v Kutné Hoře vnímá **desegragaci jako zcela zásadní** pro dlouhodobou prosperitu a rozvoj regionu, stejně tak jako pro maximalizaci potenciálu každého žáka.
- Zástupce odboru školství Středočeského kraje jakožto **zřizovatele Základní a Praktické školy Kutná Hora** nevnímá na situaci v Kutné Hoře **nic znepokojivého**. Současný stav hodnotí jako přirozený důsledek lokálních a kulturních specifik.

Obsah

Hlavní zjištění	2
Obsah	5
Intervenční logika	6
Metodologie případové studie	7
O projektu Rom Romeha	8
Intenzivní terénní komunitní práce.....	9
Realizace komunitních akcí.....	10
Tvorba sociální sítě a vazeb komunity na aktéry.....	10
Výzvy v projektu.....	10
Důležitá zjištění z komunitní práce	11
Role terénního pracovníka jako klíčového prostředníka.....	11
Síla pozitivních vzorů a bourání mýtů.....	11
Kontakt s většinou.....	11
Bariéry v systémovém nastavení.....	11
Praktické a kulturní překážky ve výběru běžné MŠ.....	12
Vzdělávání Romů na Kutnohorsku	12
Základní škola Kutná Hora, Kamenná stezka.....	14
Základní a Praktická škola Kutná Hora.....	15
Pohled zřizovatele školy.....	17
Role školských poradenských zařízení	18
Školské poradenské zařízení 1.....	19
Školské poradenské zařízení 2.....	20
Předškolní vzdělávání	22
Začleňování dětí podporovaných v projektu Rom Romeha do MŠ.....	23
Wellbeing.....	24
Přípravná třída při ZŠ "Na Náměti".....	25
Pohled na přestup z běžné MŠ do přípravné třídy "Na Náměti".....	26
Pohled romských rodičů na vzdělávání	27
Push a pull faktory ZŠ "Na Náměti".....	29
Pull faktor bezpečného a známého prostředí.....	29
Vysoké zastoupení Romů.....	30
Pull faktor individuálního přístupu a nižších nároků.....	30
Pull faktor autority a osobnosti paní ředitelky.....	30
Administrativní podpora v ZŠ "Na Náměti".....	31
Push faktor menšího množství znalostí.....	31
Pull faktor benevolence kontroly docházky?.....	31
"Bude mu mezi svými lépe"... past dobrého úmyslu?	32
Pocity frustrace a křivdy.....	34
Zdroje	36
Příloha 1: Srovnávací analýza ZŠ v Kutné Hoře	37
Příloha 2: Hodnocení mezioborových setkání	40

Intervenční logika

Projekt Rom Romeha realizovaly Prostor plus o.p.s. a Centrum podpory vzdělávání Kutnohorskod od 1. 1. 2024 do 31. 12. 2025. Jejich hlavním záměrem byla podpora Romů, kteří žijí v Kutné Hoře v nepříznivé sociální situaci. Realizátoři projektu usilovali zejména o posílení občanských kompetencí zdejších romských rodin, jejich participaci v sociálních sítích města a sociálním fungování ve společnosti. Sekundárním cílem byla edukace komunity k tomu, aby její členové vnímali význam vzdělávání a hlásili své děti do běžných škol. Tyto kroky měly vést k pozitivní změně v komunitě, jejíž členové byli podporováni k vystoupení z generačně předávaných stereotypů sociálního vyloučení, nevzdělanosti a chudoby.

	<i>Intervenční logika</i>
<i>Celkový cíl projektu</i>	<i>Romové v Kutné Hoře, kteří čelí nepříznivé sociální situaci, přebírají odpovědnost za svůj život a uvědomují si svůj vliv na současný a budoucí život svých dětí.</i>
<i>Specifický cíl projektu</i>	<i>Romská komunita a její aktivní členové spolupracují s dalšími zainteresovanými aktéry v území v rámci sociální sítě, formálního a neformálního vzdělávání. Její členové také aktivně hlásí své děti do běžných nesegregovaných škol a podporují své děti v dosahování jejich nejlepších výsledků.</i>
<i>Očekávané výsledky a výstupy projektu</i>	<i>1. Rodiče díky posílení svých kompetencí změní / upraví své postoje, názory na vzdělávání jako takové - např. si zvědomí, že romství nespočívá v nevzdělanosti, nahlédnou důsledky, které absence vzdělání přináší apod., získají důvěru a motivaci zapsat své děti na běžné základní i mateřské školy. 2. Zvýší se počet dětí přihlášených do běžných škol a školek. 3. Dále budou rodiče motivováni vzdělávat sebe i podporovat děti ve škole ve vzdělávání. Budou aktivně participovat na vlastním vzdělávání, dle témat, která je zajímají a která jim připadají smysluplná.</i>

<i>Klíčové aktivity a činnosti</i>	<ol style="list-style-type: none"><i>1. Mapování kontextu komunity a potřeb členů komunity</i><i>2. Práce na tématu a potřebách komunity</i><i>3. Tvorba sociální sítě a vazeb komunity na aktéry</i><i>4. Vzdělávání realizačního týmu a aktivních členů komunity</i><i>5. Odborná/metodická podpora, supervize realizačního týmu</i>
---	--

Metodologie případové studie

Romská komunita v Kutné Hoře je značně uzavřené společenství. Důvěra a vztahy mezi terénními a komunitními pracovníci a cílovou skupinou jsou naprosto zásadní pro naplňování cílů tohoto projektu stejně jako možných projektů budoucích. Jsou budované dlouhodobě, pozvolna a jsou křehké. Umožnění krátkodobého přístupu externím spolupracujícím osobám vyhodnotil proto zadavatel jako kontraproduktivní. Vzhledem k tomu, že jsme jako evaluátorky neměly možnost kontaktu s hlavní cílovou skupinou projektu, nebyly jsme schopny vyhodnotit dopad záměrů, které cílily přímo na romskou komunitu. Po dohodě se zadavatelem jsme zpracovaly případovou studii podmínek a okolností, v nichž se projekt Rom Romeha odehrával.

Cílová skupina romských rodičů však byla do šetření zapojena prostřednictvím rozhovorů s terénní pracovníci, která se v kutnohorské romské komunitě pohybuje 25 let a má důvěru jejích členů. Tuto pracovníci jsme vyškolily k vedení kvalitativního rozhovoru a připravily pro ni otázky k polostrukturovanému rozhovoru. Je však zřejmé a logické, že role terénní pracovníce zapojené do projektu a tazatelky se překrývaly a data jsou tímto faktem zatížena. Není je proto možné považovat za reprezentativní, nicméně i tak přinášejí důležité informace pro pochopení kontextu a podněty pro další směřování budoucích projektů.

Po ukončení realizace projektu jsme vedly individuální hloubkové rozhovory s pedagožkami mateřských škol, do nichž docházejí děti z rodin zapojených do projektu Rom Romeha. Dále

s ředitelkou, pedagožkami a asistentkami na Základní a praktické škole Kutná Hora¹. Hlubkové rozhovory proběhly rovněž s členkami projektového týmu a jednou ženou z romské komunity, které se aktivně zapojovala do přípravy komunitních akcí. Rozhovor jsme vedly také se čtyřmi pracovníci ze dvou školských poradenských zařízení v daném regionu, zástupcem zřizovatele mateřských a základních škol v Kutné Hoře a zástupkyní zřizovatele Základní a praktické školy Kutná Hora.

Dále jsme pracovaly s interními kvantitativními daty zadavatele týkající se romské komunity zapojené do projektu. Byly jsme však k projektu přizvány až v jeho samotném závěru a nemohly jsme ovlivnit způsob sběru kvantitativních dat od začátku projektu. Čerpaly jsme také z veřejně dostupných dat jako jsou například výroční zprávy škol na Kutnohorsku, data MŠMT, ČŠI atp.

O projektu Rom Romeha

V projektu Rom Romeha bylo celkem podpořeno 210 osob ze 76 romských rodin². Tato čísla podpořených osob odpovídají stavu na konci projektu 31. 12. 2025. Data pro kvantitativní analýzu odpovídají stavu z listopadu 2025, proto se v níže přiložených diagramech čísla podpořených osob a rodin liší.

Z grafů je možné vyčíst zaměstnanost dospělých osob v rodině, typ jejich ubytování, počet dětí v rodinách a také celkovou velikost rodin sdílejících jednu domácnost. Je však potřeba mít na paměti, že se jedná pouze o rodiny zapojené do projektu, nikoliv reprezentativní vzorek vypovídající o celé komunitě. Proto si dovoluujeme upozornit, že z grafů nelze činit žádné generalizující závěry.

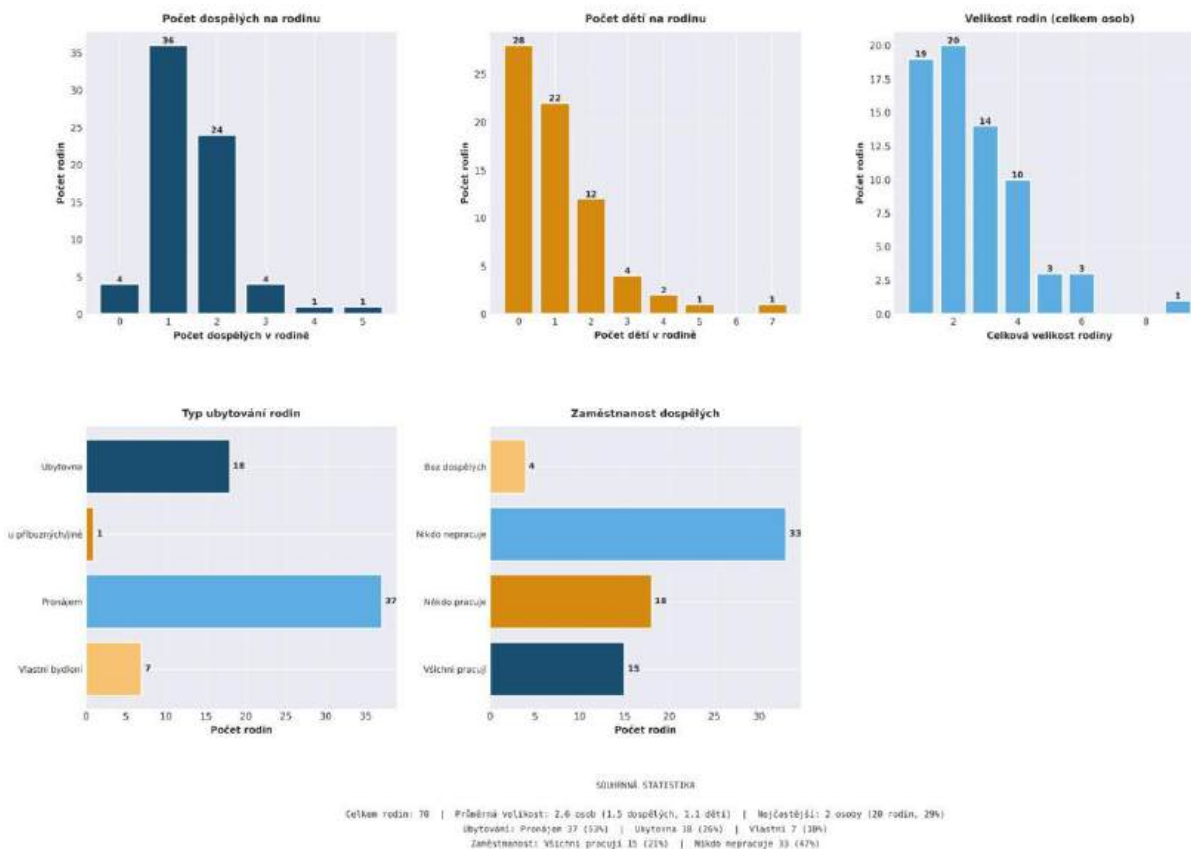
¹ Respondenty je často označována jako škola "Na Náměti" nebo "Námět" podle ulice, v níž sídlí. Používáme tohoto označení alternativně i dále v této zprávě.

² Za rodinu považujeme osoby žijící ve společné domácnosti.

Financováno Evropskou unií

PROFIL RODIN ZAPOJENÝCH DO PROJEKTU

Z dané podpořené skupiny 53 procent (37 rodin) žije v pronajatých bytech, 26 procent (18 rodin) na ubytovně a 10 procent (7 rodin) má k dispozici vlastní bydlení. Ve 21 procentech rodin (15) všichni dospělí pracují, ve 47 procentech rodin (33) nepracuje nikdo.

Intenzivní terénní komunitní práce

Během intenzivní terénní komunitní práce v projektu Rom Romeha kombinovaly terénní pracovnice odborné sociální metody s autentickým osobním příběhem, který jim pomáhal se získáváním důvěry během vstupu do komunity. Pracovnice navštěvovaly rodiny a vedly s jejími členy neformální rozhovory, během nichž mapovaly potřeby přímo v domácnostech klientů. Během rozhovorů tak identifikovaly klíčová témata, jako je nevyhovující bydlení, výchovné problémy dětí, nedostatek financí na školní pomůcky a administrativní bariéry při zajišťování školních obědů. Praktická pomoc spočívala také v doprovázení dětí do mateřských škol. Komunitní pracovnice předcházely všem případným nedorozuměním a pomáhaly rodičům budovat důvěru a vytvářet vztah s personálem běžných škol. V případě

potřeby vyřizovaly spolu s klienty drobnou administrativu. Pracovnice reagovaly také na potřeby komunity a dezinformace, které se v ní šířily. Výsledkem byl například nový informační leták „Jak si požádat o městský byt“, který vznikl ve spolupráci s městem a měl sjednotit informace a předejít mylným domněnkám v komunitě.

Realizace komunitních akcí

Celkem se uskutečnilo 23 komunitních aktivit (14 akcí a 9 seminářů). Postupně se dařilo do jejich organizace zapojovat i členy komunity. Proběhly semináře o stipendijních programech a setkání s romskými studenty a absolventy, kteří sdíleli své úspěšné příběhy jako inspiraci pro ostatní.

Tvorba sociální sítě a vazeb komunity na aktéry

Během projektu se uskutečnilo osm mezioborových setkání pracovní skupiny k rovným příležitostem (jejich hodnocení účastníky viz Příloha 2). Podařilo se iniciovat setkání se starostou a vedoucími odborů o koncepci řešení bytové situace, zejména pro rodiny z ubytovny Lorec. Uskutečnila se také cílená setkání s učiteli mateřských škol a základních škol za účelem zlepšení vztahů mezi pedagogy a romskými rodiči.

Výzvy v projektu

Projektový tým čelil v terénu specifickým okolnostem, jako je nejednotnost komunity a nedůvěra k romským terénním pracovnícím, které jsou za svou činnost honorovány. Pracovníci museli volit citlivý komunikační přístup a pečlivě vysvětlovat své role a cíle projektu, aby předešli nedorozuměním. Důležitým prvkem byla pravidelná reflexe a supervize. Tým se také aktivně podílel na ošetření krizové situace po vyhroceném konfliktu mezi Romy a Ukrajinci v květnu 2024, což zahrnovalo i jednání se zástupci všech škol v Kutné Hoře.

Důležitá zjištění z komunitní práce

Z projektu Rom Romeha a zkušeností terénních pracovníků vyplývá několik zásadních ponaučení, která se týkají jak práce s místní romskou komunitou, tak systémových bariér ve vzdělávání a nezbytnosti specifických metod sociální práce.

Role terénního pracovníka jako klíčového prostředníka

Jako jeden z nejdůležitějších poznatků se ukázala nezbytnost terénního pracovníka jako spojovatele a komunikátora mezi školou a rodinou. Někteří učitelé v běžných školách nemají reálnou představu o životních podmínkách chudých rodin (např. že dítě chybí, protože nemá boty nebo svačinu, nebo se stydí). Pracovnice tyto bariéry vysvětlovaly a pomáhaly pedagogům pochopit kontext rodiny. Zprostředkovávaly komunikaci i o nepříjemných tématech nebo citlivých věcech (např. hygienu nebo vši) tak, aby to pro rodiče nebylo ponižující a nedošlo k narušení důvěry mezi školou a rodinou.

Síla pozitivních vzorů a bourání mýtů

Podle terénních pracovníků se ukázalo, že pro motivaci rodičů ke vzdělávání dětí jsou klíčové komunitní akce se sdílením příběhů úspěšných Romů. V komunitě existuje obava, že Rom, který dosáhne vzdělání a kariéry, se stává „gádžem“ a vyčleňuje se z komunity. Setkání se studenty a absolventy podle terénních pracovníků dobře ilustrovala, že lze být vzdělaný a zároveň zůstat hrdým členem romské komunity.

Kontakt s většinou

Společné aktivity, kde se setkávají lidé z ubytoven, studující romská mládež a pracovníci z většinové společnosti, pomáhají narušovat mýty o „zlých bílých“ a snižují vzájemnou nedůvěru.

Bariéry v systémovém nastavení

Během projektu se terénní pracovníce setkávaly s hluboce zakořeněnými postoji, které brání integraci romských dětí do nesegregovaných škol. Několikrát v rodinách zjistily, že zaměstnanci školy zřízené podle § 16 odst. 9 školského zákona aktivně přesvědčují rodiče, aby své děti stáhli z běžných mateřských škol do jejich přípravných tříd, i když jsou dobře

začlenění v kolektivu a provozu MŠ. Respondentky z řady vedení a vyučujících na dané škole ale takový postup nepotvrzují a odmítají.

Praktické a kulturní překážky ve výběru běžné MŠ

Pro velké rodiny je extrémně **náročná logistika** docházky dětí do různých škol (MŠ, ZŠ, škola zřízená podle § 16 odst. 9 š. z.). Škola, která má „vše pod jednou střechou“, je pro ně praktičtější. V komunitě je podle terénních pracovníků silný **trend řídit se přáním dítěte** (to ostatně potvrzují i pedagogické pracovníky v mateřských školách a v Základní a praktické škole Kutná Hora) – pokud se dítěti nechce vstávat nebo jít do školky, rodiče ho často nechají doma, což vyžaduje dlouhodobou práci na budování režimu a rodičovských kompetencí.

Pracovnice se potýkaly s **nedůvěrou vůči neziskovému sektoru**, především s narativem v části komunity, že neziskové organizace se na Romech pouze „*přizívují*“ a „*kradou romské peníze*“. Budování důvěry je tedy nekonečný proces, který musí být neustále obnovován skrze konkrétní výsledky a přítomnost v terénu.

Vzdělávání Romů na Kutnohorsku

Jedním z hlavních cílů projektu Rom Romeha byla podpora romských rodičů v zapisování dětí do nesegregovaných mateřských a základních škol. Segregací v této zprávě označujeme procesy, ve kterých dochází k oddělování romských žáků od neromských, a to zpravidla na úkor kvality vzdělávání romských žáků. Přestože MŠMT disponuje kvalifikovanými odhady počtu romských žáků na jednotlivých školách, jedná se o neveřejné statistiky. Podle výsledků šetření z 30. 9. 2024 tvořili romští žáci cca 3,9 % všech žáků základních škol v ČR (MŠMT, 2025).

Starosta Kutné Hory je zástupcem zřizovatele základních a mateřských škol ve městě, zároveň disponuje rozsáhlou odbornou expertízou v oblasti vzdělávací politiky. Před svým nástupem do čela municipality se věnoval téměř 10 let strategickým a datovým analýzám na Ministerstvu školství. V rámci své tehdejší profese se zabýval výpočty dlouhodobých

nákladů, které státu způsobuje systémová segregace, a analýzou přenosu kompetencí ze státu na obce a kraje. Tato odborná průprava mu nyní umožňuje analyzovat situaci v Kutné Hoře z širší perspektivy a prosazovat kroky k desegregaci, i když jsou politicky náročné.

Desegregace je pro město Kutná Hora podle jejího starosty zásadní ze strategických, ekonomických i pedagogických důvodů. Hlavním cílem školy by podle něj neměly být jen absolutní výsledky, ale posun každého dítěte na maximum jeho možností. V segregovaných školách nelze očekávat odpovídající výsledky vzdělávání a tento potenciál zůstává nevyužit.

Desegregaci zástupce města vnímá jako nástroj, který přímo podporuje prosperitu celého regionu. Pokud se město soustředí pouze na vzdělávání elit (např. víceletá gymnázia), absolventi po studiu z regionu často odcházejí. Naopak lidé, kteří v regionu zůstávají bez kvalitního vzdělání, prohlubují jeho strukturální nerovnost a zvyšují pravděpodobnost rizikových společenských jevů. Segregace způsobuje státu podle starosty výrazné dlouhodobé náklady, kterým lze předcházet právě včasným začleňováním dětí do běžného vzdělávacího proudu na úrovni municipalit. Celý tento proces ale popisuje jako velmi křehký a politicky náročný, protože vyžaduje jít proti krátkodobým přáním voličů i zavedeným zvyklostem ředitelů škol. Zároveň starosta vítá stávající pochopení a toleranci České školní inspekce, která tyto specifické kroky směřující k desegregaci podporuje, i když se pohybují v legislativně složitém prostoru.

Za pochybení státu považuje to, že se úspěšné projekty nepřevádějí do trvalého nastavení financování. Konkrétně zmiňuje ukončení indexace škol, která pro město byla velmi důležitá, ale stát ji neudržel a pouze překryl dotačními penězi. Pomohlo by, kdyby stát odpovědněji budoval kapacity a nenechával je po skončení grantů zaniknout. Důležitým krokem k desegregaci ze strany státu by podle něj bylo i lepší metodické vedení a kontrola fungování poradenských zařízení, aby nedocházelo k neodpovídajícímu zařazování dětí mimo hlavní vzdělávací proud. Nicméně práci školského poradenského zařízení v Kutné Hoře hodnotí jako vysoce profesionální.

Podle jeho zkušenosti je zároveň důležité nevnímat Romy v Kutné Hoře jako jednu celistvou komunitu, takový přístup vnímá jako chybný. Přestože je to velmi náročné, vidí jako klíčové pracovat s každým žákem a každou rodinou individuálně.

Základní škola Kutná Hora, Kamenná stezka

Statut segregované školy³ měla v minulosti v Kutné Hoře ZŠ Kamenná stezka, kde se ale po snaze paní ředitelky ve spolupráci se zřizovatelem a ostatními školami daří tento trend zvrátit. Vzdělávání romských žáků na této škole prošlo v posledních letech zásadní transformací. Původně se jednalo o školu s vysokou mírou segregace (až 70 % dětí se speciálními vzdělávacími potřebami nebo z řad romské a ukrajinské komunity), ale díky cíleným desegregačním opatřením se z ní stala vysoce poptávaná škola s převíšením žádostí.

Hlavními principy a metodami, které stojí za úspěšnou desegregací, jsou zejména individuální přístup, program Začít spolu a také aktivní desegregace a tvorba heterogenních tříd, která se daří díky spolupráci zřizovatele, paní ředitelky a ostatních základních škol v Kutné Hoře.

Pedagogická práce na ZŠ Kamenná stezka je podle starosty Kutné Hory nastavena tak, aby se zaměřovala na každé dítě zvlášť, což je pro učitele velmi náročné, ale vede to k lepším vzdělávacím posunům. Škola si rovněž vybudovala dobré jméno díky zapojení do programu „Začít spolu“, který klade důraz na spolupráci a individuální rozvoj a je vyhledávaný rodiči, kteří se o vzdělávání svých dětí aktivně zajímají. Město i vedení školy pak také aktivně využívají nástroje k tomu, aby ve třídách vznikal zdravý heterogenní kolektiv. Spádové oblasti byly upraveny tak, aby zahrnovaly různé typy bydlení a výše nájmu, což zajišťuje přirozeně různorodé složení žáků.

Škola dbá na to, aby v jedné třídě nevznikala příliš vysoká koncentrace dětí s jazykovou bariérou nebo specifickými potřebami. Cílem je, aby žádná třída nebyla fakticky segregovaná. Díky naplněným kapacitám ostatních škol v Kutné Hoře se dosud dařilo do „Kamenné stezky“ přilákat i děti z motivovaných rodin. Škola mimo to věnuje velkou pozornost klimatu a vztahům s romskou komunitou. Přímo v prostorách školy působily odborné týmy duševního zdraví, což je hodnoceno jako zásadní výhoda pro práci s dětmi v náročných situacích. Proces desegregace je stále vnímán zřizovatelem jako křehký, vyžadující dlouhodobou politickou i pedagogickou vytrvalost. Zatímco první tři ročníky jsou již díky novému přístupu desegregované, druhý stupeň je stále charakterizován jako typicky

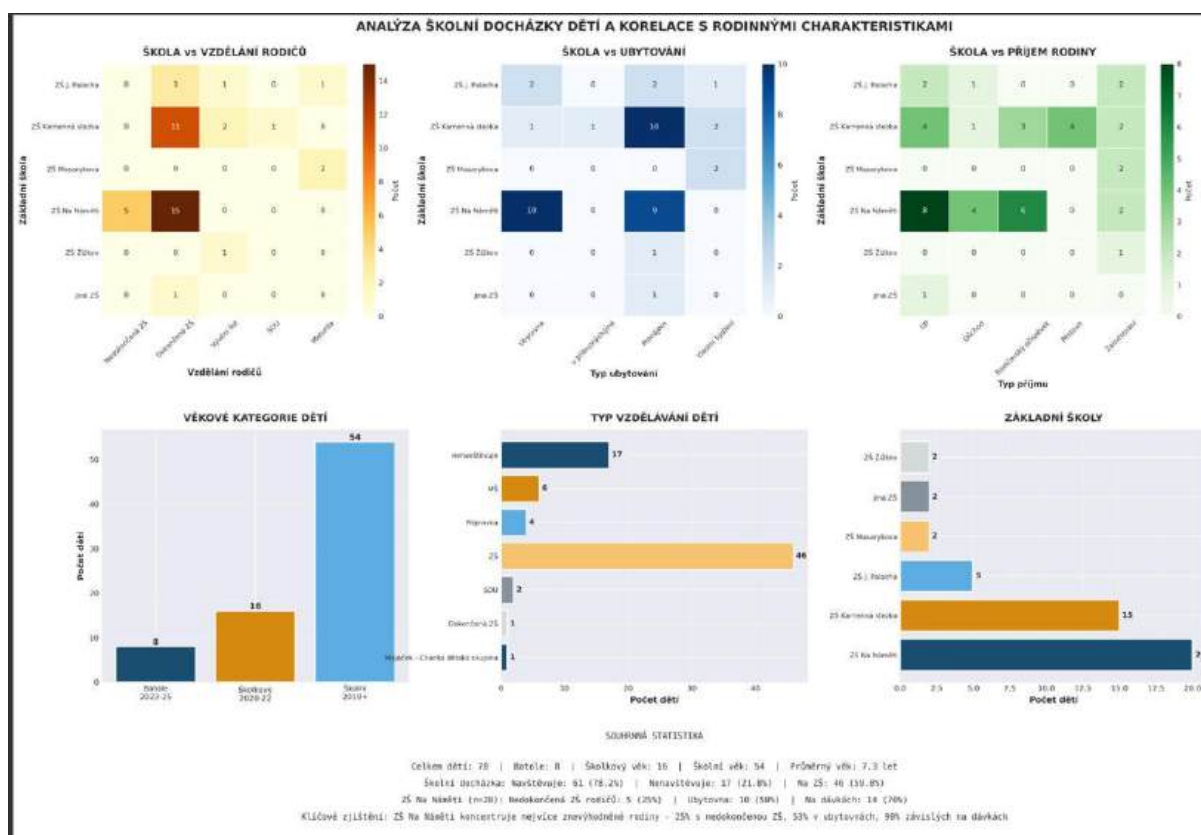
³ O segregované škole hovoříme, pokud romští žáci tvoří 50 a více procent z celkové žákovské populace. Vycházíme z definice ze Situační zprávy segregace romských žáků v České republice vydané Národním pedagogickým institutem ČR.

segregovaná škola. Novou výzvou pro pedagogický sbor je i adaptace na příchod motivovaných rodičů a vyšší tlak na výsledky vzdělávání, což je pro učitele, kteří dříve pouze „udržovali třídy v chodu“, velká změna. Starosta Kutné Hory zdůrazňuje, že ačkoliv jsou tyto kroky politicky náročné, jsou z jeho pohledu nezbytné pro zajištění prosperity regionu a využití potenciálu všech dětí bez rozdílu.

Základní a Praktická škola Kutná Hora

Segregovanou školou zůstává Základní a Praktická škola Kutná Hora, kde je podíl romských žáků dle odhadu paní ředitelky přibližně sedmdesát procent. Z interních kvantitativních dat realizátora projektu vyplývá, že ZŠ "Na Náměti" koncentruje z rodin zapojených do projektu ty nejvíce znevýhodněné. Ve 25 procent z počtu rodin klientů realizátora, jejichž děti docházejí na ZŠ "Na Náměti", nemají rodiče dokončené základní vzdělání, 53 procent těchto rodin žije v ubytovnách a 90 procent z nich je závislých na dávkách státní sociální podpory.

Základní a Praktická škola Kutná Hora je tzv. "paragrafová škola", což znamená, že je zřízena podle § 16 odst. 9 školského zákona pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

- **Základní škola zřízená** dle § 16 odst. 9 školského zákona : Tato část je určena pro žáky s mírnou poruchou vývoje intelektu. Součástí této školy jsou také **přípravné třídy**, které slouží dětem s odkladem školní docházky nebo dětem, u kterých je předpoklad, že zařazení do třídy vyrovná jejich vývoj.
- **Základní škola speciální:** Do této části docházejí žáci se středně těžkou poruchou intelektu, případně v kombinaci s dalšími vadami (např. tělesným nebo zrakovým postižením).
- **Praktická škola (jednoletá a dvouletá):** Tato část představuje střední stupeň vzdělávání, který navazuje na základní školu speciální. Jednoletá praktická škola je určena pro žáky se středně těžkými až těžkými poruchami intelektu. Dvouletá praktická škola je určena pro žáky se středně těžkými poruchami intelektu nebo kombinací lehké poruchy intelektu s dalším hendikepem.
- Specifickou součástí v rámci základní školy je **logopedická třída**. Na rozdíl od zbytku školy jsou v ní vzděláváni žáci bez poruch vývoje intelektu, kteří mají pouze vady řeči. Tato třída funguje jen na prvním stupni (do 5. třídy) a žáci se v ní vzdělávají podle RVP shodných se základní školou, tedy bez snížených nároků na výstupy. Po nápravě řeči nebo po ukončení pátého ročníku tito žáci mohou přecházet na běžné základní školy.
- Škola má v současnosti dle odhadu paní ředitelky **přibližně 70 % romských žáků**, k zařazení do jakékoliv části školy (včetně přípravných a logopedických tříd) je vždy **nezbytné doporučení ze školského poradenského zařízení**. Všichni vyučující na škole mají vzdělání v oboru speciální pedagogika.

Tuto školu podle vyjádření paní ředitelky navštěvuje v současnosti asi 70 procent romských žáků, kteří jsou jen výjimečně řazeni do logopedických tříd, protože kromě možných vad řeči je jim velmi často diagnostikována také porucha intelektu a dochází proto do tříd s upraveným vzdělávacím programem. Nemáme samozřejmě k dispozici přesné diagnózy, vycházíme pouze ze slov paní ředitelky:

"Já bych řekla, že mají (romští žáci na Základní a praktické škole Kutná Hora) takové rozložení stejně jako normálně neromské děti. Můžou taky mít vadu řeči, ale vždycky to mentální postižení tam je tedy."

V České republice je mírná porucha vývoje intelektu obecně diagnostikována u přibližně 1,3 % z celkové populace žáků základních škol (Němec, 2025). Podle dostupné vědecké

literatury neexistuje důvod, proč by u romské ani žádné jiné skupiny obyvatel vytvořené na základě etnické nebo národnostní příslušnosti měla být porucha vývoje intelektu zastoupena výrazně více. V celém základním školství jsou Romové zastoupeni asi 3,9 % z celé žákovské populace, ve třídách určených pro žáky s poruchou vývoje intelektu by měli romští žáci také tvořit 3,9 % (viz Němec, 2025). V ZŠ "Na Náměti" činí podíl romských žáků přibližně 70 procent, paní ředitelka hovořila o tom, že mají vždy poruchu intelektu, nezmiňovala už členění na lehký nebo těžký stupeň. Každopádně je zjevné, že poruchy intelektu jsou u zde studujících romských žáků mnohonásobně častější, než by odpovídalo odbornému konsenzu.

V tomto přístupu není však Kutnohorsko ojedinělé, v rámci celé České republiky má mírnou poruchu vývoje intelektu diagnostikováno 12,6 procent romských žáků (MŠMT, 2024), tedy desetkrát více než by statisticky mělo (Němec, 2025). A přestože by jediným kritériem pro zařazení žáků do této konkrétní školy "Na Náměti" mělo být doporučení školského poradenského zařízení, z rozhovorů s romskými rodiči zapojenými do projektu Rom Romeha je patrné, že velmi podstatnou roli hrají i další tzv. pull-faktory jako je vřelé prostředí školy, pocit bezpečí, osobnost, autorita a přístup oblíbené paní ředitelky, zastoupení velkého počtu Romů ve třídách a praktičnost spojená s umístěním všech dětí z rodiny do jedné instituce.

Podle paní ředitelky stojí za narůstajícím počtem Romů v jejich škole hlavně ta okolnost, že se rozšiřuje zdejší romská komunita a sestěhovávají se sem členové širší rodiny z jiných oblastí nebo ze Slovenska. Ohledně důvodů, které vedou k časté diagnostice poruch intelektu u romských žáků paní ředitelka zdůrazňovala, že každý žák má doporučení z pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně pedagogického centra. Jako jeden z faktorů, který vede k poruše intelektu, naznačovaly pedagožky v této škole silně nepodnětné prostředí v raném věku romských dětí. Takové vysvětlení ale v odborné literatuře nachází opodstatnění, pouze pokud by se jednalo o děti s naprosto extrémní ranou psychosociální deprivací.

Pohled zřizovatele školy

Rozhovor jsme vedly také se zástupkyní odboru školství Středočeského kraje jakožto zřizovatele této školy, která je zároveň speciální pedagožkou. Ta nevnímá situaci na Kutnohorsku a na škole, kterou kraj zřizuje, jako nikterak znepokojující. Kraj jako instituce

informace o etnickém složení žáků vůbec nezjišťuje a nijak s nimi nepracuje, neboť by to ani nebylo v souladu se zákonem. Vysoký počet romských dětí si vysvětluje pravděpodobnou polohou školy v blízkosti komunity a silnou rodinnou soudržností Romů. Nadstandardní podíl romských dětí s diagnózou poruchy intelektu nepovažuje zástupkyně zřizovatele za problematický ani účelový, vyjadřuje plnou důvěru v diagnostické nástroje poradenských zařízení a domnívá se, že každé etnikum může mít predispozice k jiným typům poruch.

“A to je pořád stejná otázka, ale já nejsem ten expert. Já jenom chci tady říct, že jsem speciální pedagog. A určitě tohle to někdo umí vysvětlit, ale když se podíváte na třeba diagnostiku a podíváte se třeba na poruchu autistického spektra nebo na Aspergerův syndrom, tak to se nevyskytuje skoro vůbec v romském etniku. Taky se tam nevyskytuje třeba Downův syndrom. Na fakultě jsme se o tom bavili a vlastně se neví, proč to tak je. Oni mají prostě, mají sklon k něčemu.”

Zástupkyně zřizovatele uvádí, že má k diagnostice školských poradenských zařízení důvěru a nevidí důvod, proč ji nemít. Připouští, že v minulosti mohly být některé testy pro toto etnikum nebo pro cizince nevhodné, ale věří, že se na tomto problému pracuje a odborná místa na ministerstvu školství tyto nástroje srovnala. Celkově zřizovatel vnímá vysokou koncentraci romských dětí s diagnózou poruchy intelektu v této škole jako výsledek odborných procesů, které odrážejí specifika dané komunity, a nikoliv jako systémové selhání nebo diskriminaci. Později v rozhovoru zástupkyně krajského odboru školství připouští, že vysoké procento Romů s diagnostikovanou poruchou intelektu a jejich zařazování do “speciálních škol” je dlouhodobý fenomén, jehož příčinu nezná.

“Tak to je ale otázka, která tady je, já nevím, asi 30 let na stole. Neumím na to odpovědět.”

Nadstandardně vysoký počet zameškaných hodin zástupkyně kraje dává do souvislosti s tím, kdo většinou školu navštěvuje a s předpokladem, že Romové děti do škol tolik neposílají. Nespátřuje v tom jakékoliv pochybení dané školy. Celkově zřizovatel přistupuje ke škole “Na Náměti” jako k jedné z mnoha „paragrafových“ škol, u které předpokládá správnost odborných postupů a aktuální stav vnímá spíše jako odraz reality dané komunity a lokality.

Role školských poradenských zařízení

Role školských poradenských zařízení je v umísťování romských žáků do vzdělávacích programů se sníženými výstupy naprosto zásadní. V této studii jsme neměly možnost sledovat a posuzovat kvalitu diagnostiky, pouze jsme vedly rozhovory se čtyřmi

pracovnicemi ze dvou školských poradenských zařízení, které děti v daném regionu vyšetřují.

Školské poradenské zařízení 1

Diagnostika poruchy intelektu mírného stupně - dříve lehké mentální poruchy (LMP) musí být podle dotazovaných odborných pracovníků komplexní proces. Hlavním nástrojem je komplexní intelektový test. Diagnostika není zaměřena na jednu dovednost, ale zkoumá celkový obraz schopností dítěte. Komplexní test intelektu u školáků trvá minimálně dvě až čtyři hodiny. Pro potvrzení diagnózy poruchy intelektu platí podle respondentek velmi přísná pravidla. Dítě musí být v pásmu poruch intelektu vyšetřeno dvakrát. Tento postup je podle respondentek nezbytný k tomu, aby se vyloučily jiné důvody selhávání, jako je například pouze sociální zanedbání, nezralost nebo odlišné rodinné hodnoty, které nevedou k rozvoji dítěte standardním způsobem. Respondentky připustily, že prostor pro dosahování různých závěrů ve stanovování diagnózy poruchy intelektu mírného stupně se objevuje v případech, kdy jsou výsledky testů hraniční. Zmiňovaly, že jejich pracoviště je v diagnostice striktnější než některá jiná. Pokud dítě dosáhne hraničního výsledku, není mu u nich v dotazovaném zařízení diagnostikována porucha intelektu mírného stupně. Dotazované pracovníce jsou přesvědčené o tom, že se v takovém případě nejedná o skutečné postižení, a doporučují nástup na běžnou základní školu s tím, že případné potíže se budou řešit až následně, například doučováním či zmírněním požadavků.

“My jsme v tomhle striktnější, ve chvíli, kdy fakt dopadne jako hraniční, to znamená třeba 75, tak my říkáme, tak to není skutečné mentální postižení, ale je tam prostě něco nerozvinutého, nezralost, v něčem zanedbání, v něčem úplně jiné hodnoty, které ty děti nevedou k rozvoji toho, co bychom potřebovaly.”

Pracovnice ale připustila, že v jiných poradenských zařízeních je v zóně hraničních výsledků prostor pro jiný výklad.

“Když se bavím s kolegyní, která dříve dělala v (název jiného pracoviště), tak říká: když nám vyjde hraničně, tak my mu to dáme, protože jemu v té zvláštní škole bude lépe.”

Takový přístup nakonec není v České republice zdaleka nový ani ojedinělý (více viz např. Hajská, 2016; Klusáček, 2014).

Podle respondentek z prvního pracoviště, kde romské děti tvoří aktuálně přibližně jedno procento klientely, lze romské rodiče z hlediska spolupráce rozdělit na dvě hlavní skupiny.

Přibližně jednu třetinu romských rodičů vnímají respondentky jako velmi zainteresovanou. Těmto rodičům na vzdělání dětí skutečně záleží, stojí jim za to, aby dítě dosáhlo výsledků, a strašně dobře se s nimi domlouvá například na doučování. Zbývající dvě třetiny tvoří rodiče, které podle nich vzdělávací systém příliš neovlivnil a zatím nedokážou vyhodnotit jeho kvalitu či dosah. I když se tito rodiče někdy nechají získat pro spolupráci díky podpurným aktivitám neziskových organizací, nevydrží u toho dlouho. Pro srovnání respondentky uvádějí, že u majoritní populace je tento poměr v podstatě obrácený – tam odhadují, že dvě třetiny rodičů spolupracují a jedné třetině na vzdělání dětí nijak zvlášť nezáleží.

Pracovnice se setkávají s velkou touhou některých romských rodičů, ale i starších žáků v období puberty nechat se přeřadit na školu "Na Náměti".

"A my rodičům říkáme, že je to hrozně důležité a oni ještě ty první, druhé třídy na běžných základkách, ještě ten první stupeň docela dají. Pak se tam začne projevovat i to dítě, když přijde puberta a teď zjistí, že ti jeho kamarádi, když chodí na zvláštku, tak nemusí nic, ani tašku nenosí, nic na to, aby dělali ještě nějaké úkoly. Kdežto tady po nich něco chtějí. A začnou se toho domáhat. A v tomhle nejsou vůbec hloupí, protože oni si klidně nechají nasázet pětky. Aby byli neúspěšní. A je jim to jedno. Já nevím, jestli je to o systému, že i ti rodiče jsou na to, řeknu blbé slovo, pohodlní. Že se dá žít i bez vzdělání, že se dá prostě nějak přežívat a být jako v klidu, v pohodě. Nevím, jaká je ta filozofie."

Školské poradenské zařízení 2

Ve druhém dotazovaném zařízení si také stojí za důkladností vyšetření, popisují je jako komplexní a víceúrovňový proces. Příčinu vysokého procenta diagnostikování poruch intelektu u romských dětí spatřují především ve vrozených dispozicích, dále pak v rodinném prostředí a vysokém zastoupení a soustředění Romů na Kutnohorsku.

Respondentky zde zdůrazňovaly, že intelekt je do velké míry vrozený. Pokud tedy mají romští rodiče v daném regionu snížený intelekt, je podle nich velmi pravděpodobné, že jej budou mít i jejich potomci.

"Každý máme vrozené nějaké schopnosti. A samozřejmě pokud třeba máme maminku nebo rodiče, kteří někdy mají na tom Kutnohorsku i mentální opoždění v pásmu až středně těžkého postižení, tak ten předpoklad, že ty děti budou mít intelekt vyšší, a to už jsme v průběhu i věku, kdy se dříve zařazovaly děti, které byly až do IQ 75, teď se to snižuje na hranici 69. ... Takže si myslím, že to je prostě tím, že ta inteligence v určité části je i vrozená a samozřejmě to pak pracujeme s dětmi, které to oslabení mají takhle vrozené."

V případě hraničních výsledků inteligenčních testů i v tomto zařízení doporučují klientům nejprve docházku do běžné základní školy.

“Když to vyjde hraničně, tak samozřejmě to dítě si to musí zkusit, má tu podporu na běžné základní škole, působí tam asistent, máme možnost předepsat pomůcky, které vlastně tomu dítěti umožňují lépe získat vědomosti v oblasti toho trivia. A když pak to dítě i selhává s těmi podpůrnými opatřeními, tak se často doporučovalo opakování ročníků. A když tam bylo to selhávání delší dobu, nešlo to, a ten zákonný zástupce samozřejmě s tím vždycky musí souhlasit, tak třeba to dítě pak přechází na tu paragrafovou školu. Často se nám stává to, že třeba tam to dítě vydrží do té třetí třídy a pak už ten nápor toho učiva je tak velký, že začne selhávat. A i upřímně ta podpora doma není taková. Ty rodiče nemají takové rozumové schopnosti, aby i s tou přípravou tomu dítěti pomohli. A ono na těch běžných školách se ve třetí třídě začínají vyjmenovaná slova, ve čtvrté pak už ta čeština je pro ně strašně těžká.”

Do přípravných tříd zařazovaly respondentky na tomto pracovišti děti spíše dříve, pokud shledaly, že je u dětí v předškolním období oslabení. Cílem bylo, aby se děti, které nechodily do mateřských škol, rozvíjely alespoň v posledním roce před nástupem do první třídy. Po absolvování předškolní třídy by děti měly odcházet do běžné ZŠ, tedy v případě, že nejsou zjištěny nízké intelektové schopnosti. V opačném případě je ponecháno na rozhodnutí rodiče, zda zvolí běžnou základní školu s podporou asistenta nebo školu zřízenou dle paragrafu 16 odstavce 9 školského zákona.

“A předpokladem je, že vlastně ta přípravná třída je třída, kdy děti pak nastupují do běžných základních škol a pokud se tam zjistí, že to dítě má nějaké speciální vzdělávací potřeby, a jsou tam ty intelektové schopnosti nízké, aspoň teda do toho pásma lehkého mentálního postižení, tak pak může nastoupit, kdy my teda i v té zprávě na konci píšeme buď do školy dle paragrafu 16 odstavce 9 školského zákona, nebo může být integrováno v základní škole běžného typu s podporou asistenta pedagoga, takže ten rodič si vlastně může, je na něm, jaké to zařízení si vybere.”

Pracovnice se setkaly se silným tlakem ze strany rodičů, kteří si přejí, aby jejich dítě bylo zařazeno na oblíbenou “paragrafovou” školu.

“Když jsme třeba před lety vyšetřovaly děti, které jsme zařazovaly do první třídy z přípravy, no a jak vyšlo třeba hraničně lepší, rodičům jsme řekli, že se nedá nic dělat, musí jít na základní školu si to zkusit. Tak pak prostě jdeme a ti rodiče se tam shlukují před školou, a slovně na vás útočí. My vás nepozdravíme, jste ta, co si myslíte, dát nám dítě na základku. A teď čeká na podporu ostatních, kteří se k ní přidají. A my říkáme, bohužel, chápeme, ale jsou zákony a my je musíme dodržovat. Když přijde kontrola, vezme si test, kouká, kolik je IQ, co jsme napsali v doporučení.”

Podle respondentek docházelo i k instruování dětí ze strany rodičů, jak nespolupracovat během vyšetření a jak předstírat symptomy k diagnostikování poruch intelektu.

“Takže tady právě pak je důležité i to nečerpat jenom z toho aktuálního vyšetření u nás. Protože známe ty komedie, že oni už vědí, co mají říkat, že dítě je agresivní, na plínách, že neposlouchá, že se v noci budí, je bez sebe, hází sebou a ještě pak chtějí příspěvky na péči. A my když pak vezmeme zpětně dotazníky, oslovíme paní učitelku, tak řekne, to je nejlepší žák, odevzdal tady všechny práce, je aktivní na sociálních sítích a to dítě přijde k nám a je navedené.”

Respondentky z druhého poradenského zařízení si také stojí za vysokými standardy diagnostiky na jejich pracovišti. Při diagnostice poruchy intelektu nespolehají pouze na výkon dítěte v poradně (obvyklé testovací nástroje SON-R a WISC III), ale před vyšetřením si vyžadují školní dotazníky od učitelů a provádějí metodické návštěvy ve školách, aby viděly, jak dítě pracuje v reálném kolektivu. Zároveň kladou důraz na rizika, která jsou z jejich pohledu spojena s inkluzí. Argumentují tím, že integrované dítě s nižším intelektem v běžné třídě často sedí „na pokraji kolektivu“ vzadu s asistentkou a nezažívá úspěch ani zdravou soutěživost. Domnívají se, že ve speciální škole, kde jsou styl výuky a učivo přizpůsobeny, a děti jsou na podobné úrovni, se žáci mohou naučit více základních znalostí než při „přetížení“ na běžné škole.

Předškolní vzdělávání

Projekt Rom Romeha se zaměřuje na podporu romských rodin k přihlašování dětí v nízkém věku do běžných mateřských škol. Výzkumy totiž ukazují, že děti, které chodí minimálně dva roky do školky, mají dvakrát větší šanci, že budou chodit do běžné základní školy a následně školy střední (více o těchto výzkumech viz Prokop, 2022: 83-90). Terénní pracovníce v rámci projektu zaznamenávají zvyšující se počet romských dětí, které do mateřských škol nastupují, a to i dříve než v povinném předškolním roce. Velkou bariérou pro vyšší zastoupení v běžných školkách je ale podle nich tradice romských rodin dávat děti do přípravných tříd⁴ v ZŠ "Na Náměti".

	Mateřská škola	Přípravná třída při §16(9) školy
Status dítěte	dítě v předškolním vzdělávání	žák ZŠ
Nutnost doporučení PPP/SPC	ne (běžně)	ano

⁴ Přípravné třídy základní školy jsou určeny dětem v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj – přednostně pak děti, kterým byl povolen odklad školní docházky. O zařazování dětí do přípravné třídy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení, které je součástí žádosti (více viz § 47 školského zákona). Na základě schválené novely školského zákona omezujícího odklady školní docházky budou přípravné třídy od 1. září 2029 zrušeny.

Věková skupina	3–6 let	převážně 5–7 let
Účel	obecný rozvoj	cílená příprava na školu
Cílová skupina	všechny děti	děti s vývojovým oslabením či SVP

Začleňování dětí podporovaných v projektu Rom Romeha do MŠ

V rámci této studie jsme vedly polostrukturované rozhovory s pěti pedagožkami kutnohorských mateřských škol, které ve svých třídách vzdělávají⁵ nebo vzdělávaly romské děti zapojené do projektu Rom Romeha. Jejich zkušenosti se obtížně generalizují, protože je samozřejmě každé dítě jiné stejně jako jeho rodič. Nicméně pedagožky často zdůrazňovaly, že tyto děti z jejich pohledu mají úplně stejný potenciál a fungují ve třídě srovnatelně jako jakékoliv další děti. Některé děti z jejich pohledu vyžadovaly více jejich pozornosti, ale nebylo to nad rámec míry, kterou poskytují i ostatním dětem. Adaptaci těchto dětí hodnotí jako bezproblémovou a pokud se objeví počáteční plachost nebo komunikační bariéra (např. neznalost některých českých slov), učitelky vedou ostatní děti k tomu, aby novému spolužákovi pomohly.

“Ta holčička spolupracovala, cokoliv jsme dělali, tak vždycky zvládla v podstatě bez přípravy. Vánoční koncert, kdy vlastně chyběla dlouhodobě, tak s námi zvládla a absolvovala. Bylo to pěkné, takže myslím si, že tam žádné potíže, co se týče vzdělávání, jsem neviděla. Jedině na začátku ještě neuměla správně chápat některé významy českých slov. Že třeba neuměla vyjádřit hygienické potřeby, že chce třeba na toaletu, tak to vyjadřovala třeba slovy, že se počůrala. Ne, že chce čůrat, ale že se počůrala. A tak to nebylo, ona opravdu nevěděla a neuměla to říct a vlastně v podstatě se takhle vyjadřovala. Pak jsem přišla na to, kde je kámen úrazu, nevěděla, jak to správně říct. Takže třeba některá slova vyjadřovala jinak, nechápala. Používala špatné tvary těch slov.

Co se týče vzdělávání, tam to vidím v růžových barvách, že má holčička velký potenciál být úspěšná v životě. Jediný problém, který se nám vyskytuje i poslední dobou, i když je šikovná, všechno je fajn, tak vlastně taková ta péče. Péče o vlásky je zanedbaná, nemůže se zbavit vší, to je jediné takové mínus velké. Jinak to všechno ostatní si myslím, že bylo bezproblémové.

Ještě se naučila zavazovat tkaničky jako první z předškolních dětí, takže je snaživá, šikovná, chytrá, stačí to jednou ukázat a ví, takže potenciál velký. A pokud ji maminka dá do jiné komunity dětí, tak si myslím, že to okamžitě zastaví ten vývoj, který tam je a byla by to velká škoda.” (respondentka R.)

⁵ Aktuálně mají dané respondenty ve třídách celkem 5 dětí zapojených do projektu.

Romští rodiče se často obávají, že by v běžných školkách mohly jejich děti zažívat ústrky právě kvůli tomu, že jsou Romové. Pedagožky z MŠ ale takové scénáře nepotvrzují, jen jedna z nich se kdysi setkala s tím, že romskému dítěti někdo nechtěl podat ruku, když se měl utvořit kruh před začátkem hry. Podle ostatních ale takové chování spolužáků pozorovaly spíše dříve a s příchodem většího množství Ukrajinců, Vietnamců a Mongolců do jejich tříd už děti takové rozdíly nedělají.

“U nás ať to dítě je modrý, zelený, oranžový, všechny děti jsou na stejné úrovni, všechny jsou kamarádi. I když to je dítě s handicapem, i když to je dítě třeba nemluvící nebo dítě s brýlčkama, dítě, já nevím, měli jsme tady chlapečka, špatně chodil, špatně slyšel. Děti ještě nedělají rozdíly. V té školce ta učitelka je s nimi pořád. Pořád, pořád. A může předcházet situacím, které by mohly být ve stylu, ale tobě to nepůjčím, nebo ty jsi takový a makový.” (respondentka Č.)

Větším tématem je pro pedagožky spolupráce s rodiči. Někteří spolupracují perfektně, s některými je komunikace obtížnější. V takových případech jim pomáhají také komunitní pracovníce a pedagožky spoluprací s nimi hodnotí jako výbornou a velmi přínosnou.

Wellbeing

Pedagožky z mateřských škol i ze Základní a praktické školy Kutná Hora se shodují, že pro romské rodiče jsou velice důležité pocity jejich dětí v dané instituci. Wellbeing (celková pohoda, pocit bezpečí a štěstí) jejich dětí je naprosto klíčový, přičemž jej často nadřazují i samotným vzdělávacím výsledkům. Učitelky mateřských škol i školy "Na Náměti" shodně popisují romské rodiče jako velmi ochranné. Mnohem více se v porovnání s neromskými rodiči doptávají, jak se dnes dítě cítilo, jak se mu dařilo, jestli se mělo dobře, jestli neplakalo atp. Pedagožky z MŠ hodnotily, že v případech, kdy hovořily romští rodiče o problematické adaptaci, měla adaptace možná lehce těžší průběh, ale nevybočovala nad rámec jejich zkušeností s adaptací u ostatních dětí ve škole. Nicméně pozorují, že v případě lehce těžší adaptace není problém až tak na straně dětí, jako spíše jejich rodičů, kteří těžce nesou dočasnou nespokojenost svých dětí a odloučení. Některé pedagožky byly touto zkušeností překvapeny a zmiňovaly, že se tu odbouraly i jejich vlastní předsudky o tom, že by se romští rodiče o své děti starali méně.

“Je tam hodně ta vazba rodič a dítě. Jako neříkám, že ostatní děti, že se rodiče nezajímají, to vůbec, ale tady je to opravdu hodně viditelné, že opravdu jim na těch dětech záleží, hodně se zajímají prostě. Člověk by si řekl, že jim to je jedno, ale je to právě naopak, že opravdu se zajímají, pořád se ptají, jak se to dítě má ve školce, jestli má kamarády, jestli mu někdo neublíží, opravdu se zajímají.”

Wellbeing je pro tyto rodiče úzce spojen s pocitem **bezpečí**. Často se obávají, aby jejich dítěti někdo v kolektivu neublížil, a to patrně i z toho důvodu, že mnozí z rodičů zažili diskriminující chování během jejich vlastního dětství. Pokud dojde k sebemenšímu konfliktu (např. běžná malá potyčka v kolektivu dětí), rodiče na to reagují velmi citlivě a někdy i přehnaně ze strachu z diskriminace nebo nepřijetí. Pokud své obavy komunikují s pedagožkami, většinou se situace bez problémů vysvětlí. Nicméně v některých situacích, kdy je v očích rodičů ohrožen okamžitý emocionální klid dítěte, je to pro ně impuls k přerušení docházky bez snahy situaci řešit. Dítě následně přehlašují do z jejich pohledu bezpečnějšího prostředí ZŠ "Na Náměti".

Stejný postup volí někteří rodiče v případě, kdy čelí v mateřské škole nějakému problému, jehož řešení vyžaduje jejich součinnost. Jako nejjednodušší řešení pak rodičům vychází přestup do přípravné třídy ZŠ "Na Náměti", kde jim často s administrativou pomáhají.

"Většinou ti Romové jsou neplatiči. Jedna maminka právě neměla zaplacené školné a neměla zaplacené ani obědy. Takže tam měla velký dluh, ale já jsem jí... Ona to měla nějak složité, protože měla staršího syna, ten byl na drogách. Ale její mladší, ten chodil v pořádku, maminka taky upravená, hezká Romka to byla. A já jsem se jí snažila říct, že se můžou domluvit na tom splátkovém kalendáři, že může být osvobozený od toho placení školného. Ale někdy mají problém si to dotáhnout, aby to měli papírově. Když to za ní třeba někdo z toho OSPODu neudělá, tak tam je problém, že oni si to třeba nevyřídí a pak jim tam zbytečně ty dluhy skáčou. A ona to potom řešila tak, že odsud odešla a dala ho na tu praktickou školu do nultého ročníku. Myslím, že to byl ten hlavní důvod. Tím, že tam měla tyhle dluhy. Já jsem s ní potom mluvila a ona se několikrát stěhovala, měla problémy s tím starším synem, který byl na těch drogách. Takže to bylo jednodušší. Ale asi nevěděla, jak to vyřešit. A já jsem jí říkala, že se tam má zastavit, abychom si domluvily splátkový kalendář. Anebo, že i by mohl mít zdarma ty obědy a tak. No ale prostě už to nedotáhla."

Přípravná třída při ZŠ "Na Náměti"

Přípravnou třídou prošlo několik dětí zapojených do projektu Rom Romeha, vlastní zkušenost mají i někteří rodiče. Podle paní ředitelky je hlavní výhodou přípravných tříd "Na Náměti" oproti běžným mateřským školám především intenzita a odbornost poskytované péče. Počet žáků ve třídě bývá nižší než v MŠ a věnují se jim dvě pedagogické pracovnice. Je přesvědčena, že romské děti potřebují speciální pedagogickou péči:

"Většina romských dětí ji potřebuje, mají většinou hendikep řečový, málokde mluví jen romsky, někde jen česky, ale přijdou sem třeba děti ze Slovenska a ty potřebují tu speciální péči větší."

Pokud je dítě z přípravné třídy schopné nastoupit do běžné základní školy, je mu to podle slov paní ředitelky ve škole "Na Náměti" doporučeno.

"Když máme v přípravné třídě dítě, které je z romské komunity a vidíme, že je šikovné, že je dobré, vždycky ho směřujeme na základní školu. Někdy je to boj s rodiči, ale ti rodiče to velmi dobře pochopí, protože poradna jim to stejně nedá, takže ho tady stejně nenechá. Takže je to úplně jednoduché. Ale tak máme z toho radost."

Z přípravné třídy odchází na běžné základní školy podle paní zástupkyně přibližně jedna třetina až jedna polovina žáků (*"nebude to polovina, ale možná více než třetina"*), zbylá polovina až dvě třetiny nastupují do prvního ročníku ZŠ "Na Náměti". Podle slov respondentek z prvního dotazovaného školského poradenského zařízení se velmi často v přípravných třídách nacházejí právě *"hraniční děti"*, tedy děti s výsledky testu odpovídajícími hraničním intelektovým schopnostem. Takové děti v konkrétním poradenském zařízení směřují do běžných základních škol, ne všechna poradenská zařízení v tomto případě ale postupují stejně.

"My paní učitelce každý rok opakujeme, že nemá smysl ty děti posílat, když si nemyslí, že je tam fakt nějaké vážné postižení, že je tam až třeba střední mentální retardace, že jakmile je tam jenom lehké, tak většinou to jsou hraniční děti v tomhle případě. Takže nemá cenu je posílat, takže musí nastoupit na běžnou základní školu a když budou mít potíže, tak to budeme potom řešit."

Pohled na přestup z běžné MŠ do přípravné třídy "Na Náměti"

Každé dítě je samozřejmě nutné posuzovat individuálně stejně jako jeho vzdělávací potřeby. Máme-li ale hovořit obecněji, pedagožky mateřských škol a terénní pracovníce jsou přesvědčeny o tom, že různorodý kolektiv v běžných mateřských školách romským dětem zapojeným do projektu, prospívá. Naopak pedagožky ZŠ "Na Náměti" jsou přesvědčeny, že je pro ně přípravná třída vhodnější kvůli větším možnostem individuálního přístupu.

Pedagožky v mateřských školách se na přechody dětí do přípravných tříd na ZŠ "Na Náměti" dívají převážně kriticky a s lítostí, zejména pokud jde o děti, které považují za nadané a schopné zvládnout běžný vzdělávací proud. Učitelky často vnímají odchod šikovných dětí do segregovaného prostředí jako chybu, která zastaví jejich vývoj tím, že ztratí možnost rozvíjet se mezi vrstevníky z většinové populace. Zdůrazňují, že v běžné

mateřské škole mají děti vzor v ostatních vrstevnících, od kterých se učí dovednosti a sociální vzorce, které v čistě romské komunitě mnohdy neuvidí.

Pedagogické pracovnice ze ZŠ "Na Náměti" se domnívají, že je přípravná třída pro romské děti z komunity na Kutnohorsku vhodnější než běžná mateřská škola především kvůli intenzivnější a specializované péči, která lépe reaguje na specifické potřeby a startovní pozici těchto dětí. Mohou dětem podle jejich vyjádření dopřát individuálnější přístup, protože v přípravné třídě je kapacita omezena na 10 až 15 dětí, kterým se plně věnují dvě pedagogické pracovnice. To umožňuje věnovat se každému dítěti podle jeho tempa. Dalším argumentem, který zmiňují, je odbornost personálu. Na rozdíl od MŠ jsou všichni učitelé na této škole speciální pedagogové a jsou vyškoleni pro práci s dětmi s handicapem (např. vady řeči, lehké mentální postižení či ADHD) a většina dětí z romské komunity podle paní ředitelky tuto péči potřebuje. Přípravná třída se podle nich může více zaměřovat na komunikační bariéry jako je neznalost některých slov nebo na budování sociálních a hygienických návyků více než běžná MŠ. Jako další argument zmiňují také přípravu na školní režim. Na rozdíl od MŠ, kde si děti podle nich spíše hrají, má přípravná třída režim blízký škole – děti se učí vnímat zvonění, přestávky a mají několik cílených „zaměstnání“ (aktivit) za dopoledne. To podle jejich výpovědí dětem usnadňuje budoucí přechod do první třídy. Zmiňují také ochranný přístup romských rodičů a předpoklad, že by je proto do běžných MŠ ani nedávali. Přípravná třída je proto podle nich vhodný způsob, jak dítě do vzdělávání zapojit. Uvádějí také sociální bariéry jako například financování výletů, divadel, pomůcek, což z jejich pohledu v přípravné třídě odpadá nebo je minimalizováno.

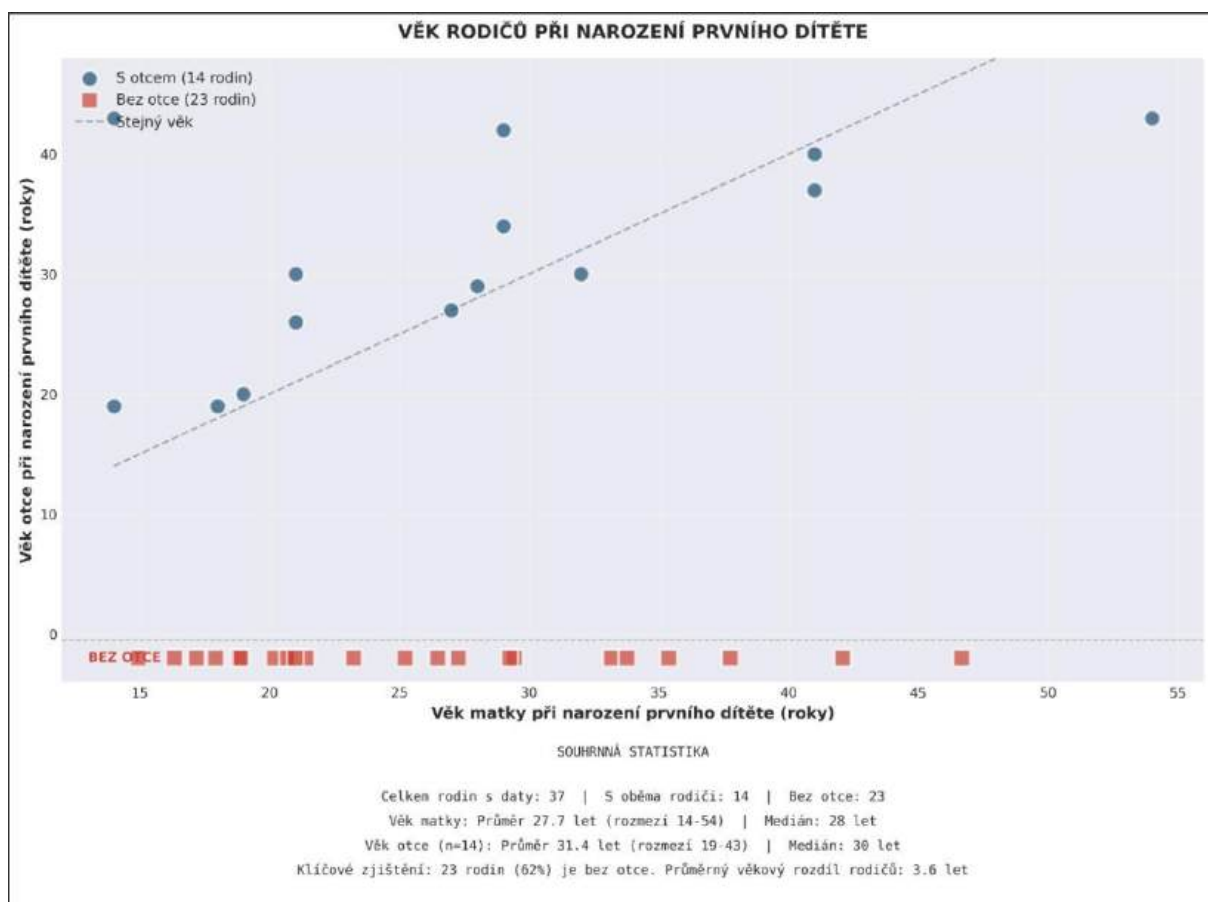
Pohled romských rodičů na vzdělávání

Romští rodiče zapojení do projektu Rom Romeha jsou z velké části sami absolventy ZŠ "Na Náměti". Stejně tak tomu bylo u všech pěti respondentů, se kterými vedla rozhovor terénní pracovnice. Ti všichni tuto základní školu dokončili a nikdo z nich nemá středoškolské vzdělání. Jejich děti, které jsou ve věku odpovídajícím docházce do MŠ nebo ZŠ, do ZŠ "Na Náměti" buď docházejí, nebo v části jejich vzdělávání tato škola figurovala.

Jedna respondentka pokračovala ve studiu na učilišti, které nedokončila, ostatní z různých důvodů o nástup na střední školu neusilovali. Význam vzdělávání tyto respondenti oceňovali

až s odstupem času, když se například setkali s odmítnutím při snaze získat práci. Dobrou práci si spojují s finanční stabilitou a potažmo i s možností získat vhodné bydlení. Viní však hlavně životní okolnosti (úmrtí rodičů, časně zakládání rodiny, touhu po vlastním výdělku), které jim stály v cestě k dosažení lepšího vzdělání. Nad rozdíly mezi běžnou základní školou a základní školou zřízenou podle § 16 odst. 9 školského zákona se v této souvislosti pozastavuje pouze respondentka, která měla zkušenost z obou škol a mohla je tak porovnávat.

Význam vzdělání rodiče často definovali skrze to, co jim samotným chybí. Někteří litují, že ve vzdělávání nepokračovali nebo dalšího studia zanechali, věří, že by jim vzdělání přineslo lepší práci, finanční stabilitu a s tím lepší bydlení. Děti, které končí základní školu, podporují respondenti k tomu, aby se vyučily. U ještě malých dětí všichni respondenti sní o tom, že jednou budou mít lepší vzdělání než oni sami.

„Tak jsem ho [vzdělání] neměla já, tak ho bude mít aspoň on.“ (respondentka C.)

Z rozhovorů vyplývá, že tito rodiče nejsou k vzdělání lhostejní, ale jejich snaha o úspěch dětí v běžném vzdělávacím proudu vyžaduje podporu, která jim pomůže překonat obavy z diskriminace a limity jejich vlastního vzdělání. Zkušenost s integrací do běžného školství mění ambice některých respondentů. Dva z nich, kteří jsou zároveň manželé, vidí velký rozdíl u své dcery, která jako první z rodiny navštěvuje běžnou mateřskou školu. Jsou nadšení z toho, kolik se toho naučila ve srovnání se sourozenci v přípravné třídě "Na Náměti", tatínek proto chce poslat i své další malé děti do běžné školky. Včasná podpora má vliv také na sebevědomí rodičů. Z výpovědí terénní pracovnice vyplývá, že když rodiče vidí pokroky svého dítěte v běžné školce, uvědomují si, že jejich starší děti na škole zřízené podle § 16 odst. 9 š. z. nejsou „hloupější“, ale pouze tuto šanci včas nedostaly. Tento posun v uvažování vede k tomu, že někteří rodiče začínají pomalu věřit v možný úspěch svých mladších dětí v běžném vzdělávacím systému.

To se netýká všech, někteří rodiče preferují umístování svých dětí do jim známé školy zřízené podle § 16 odst. 9 š. z. "Na Náměti" a níže shrnujeme hlavní důvody, které je k tomu vedou.

Push a pull faktory ZŠ "Na Náměti"

Z rozhovorů, které vedla terénní pracovnice v rodinách, vyplývá, že tuto školu vnímají jako velmi oblíbenou právě proto, že sami znají příjemné prostředí a vřelou atmosféru školy. Osobně často také znají paní ředitelku nebo jiné zde působící pedagožky. Paní ředitelka jim vychází v mnoha věcech vstříc, v porovnání s běžnými základními školami jsou zde mírnější pravidla pro omlouvání absencí, nižší nároky na děti stejně tak jako nároky na domácí přípravu dětí s rodiči. To vše v kombinaci s opravdu laskavým a pečujícím přístupem. V důsledku těchto faktorů někteří romští rodiče sami aktivně vyžadují posudek od psychologů, aby jejich dítě mohlo být zařazeno právě do této školy.

Pull faktor bezpečného a známého prostředí

Všichni respondenti měli zkušenost s vlastní docházkou na ZŠ "Na Náměti". Zpětně na ní pozitivně hodnotí přístup učitelů a bezpečné prostředí. Důležité pro ně také je, že to

prostředí sami velice dobře znají. Jedna z respondentek, jejíž dcera má nastoupit na běžnou ZŠ, kam příliš dětí z romské komunity nechodí, váhá:

“Já nevím, právě my jsme tam ještě nikdy nebyli, právě v téhle škole. Takže si nejsem jistá, právě.”
(respondentka L.)

Vysoké zastoupení Romů

Někteří respondenti, kteří pro své děti zkusili docházku na běžnou MŠ, je ale nakonec přihlásili do přípravné třídy "Na Náměti" - z důvodu respondenty vnímané problematické adaptace nebo konfliktu mezi dětmi. Pocit bezpečí posiluje i složení tříd, do kterých z velké části dochází právě Romové a rodiče se tady tolik neobávají konfliktů, ve kterých by hrála roli příslušnost k romské menšině.

C: *„On tam nechtěl chodit kvůli nějakému klukovi, že ho tam mlátil nebo co. (...) Prostě tam nebyl svůj.“*

T: *“A to jste řešila tenkrát s nějakou učitelkou?”*

C: *“Ne, neřešila jsem to.”*

T: *“No a vy jste se teda rozhodli, že ho dáte do přípravy. A do přípravy proč?”*

C: *“..je to tam dobré, má tam kamarády a je to tam dobré pro něj. Líbí se mu tam. (...) No asi to, že prostě je tam prostě mezi svými.“* (respondentka C.)

Pull faktor individuálního přístupu a nižších nároků

Zejména ti respondenti, kteří přešli na ZŠ "Na Náměti" z běžné ZŠ, si váží individuálního a lidského přístupu a pomalejšího tempa vyučování, popisují zažívání školního úspěchu.

“Já vím, že se tam nenaučíš tolik jako normálně, ale prostě to těm dětem umějí vysvětlit. A jsou hodní, nejsou takoví, že když to neumíš, tak se zachovají prostě tak tady máš za pět a tak, tam ti prostě s tím pomáhají.” (respondentka B.)

Oproti tomu svou zkušenost na běžných základních školách někteří rodiče hodnotí slovy jako *“zasedli si na mě”, “křičeli na mě”* atp.

Pull faktor autority a osobnosti paní ředitelky

Paní ředitelka kutnohorskou romskou komunitu velmi dobře zná. Podle jejích kolegyň umí s rodiči výborně komunikovat, snoubí empatický a spravedlivý přístup a je Romy považována a respektována. Přispívá k tomu i způsob, jakým s rodinami jedná. Podle ní samotné na

rodiče nefunguje křik ani restrikce, úspěšná je pouze snaha o domluvu. Celkově paní ředitelka zdůrazňuje, že je pro ni klíčové budovat s rodiči vztah založený na důvěře a přímém jednání, nikoliv na autoritativním přístupu.

Administrativní podpora v ZŠ "Na Náměti"

Rodičům je na škole často také nabízena nadstandardní administrativní pomoc v podobě vyplňování žádostí a formulářů, telefonování, objednávání atp. Tím se v očích romských rodičů posiluje loajalita právě k této škole a jejímu vedení.

Push faktor menšího množství znalostí

Rodiče jsou si vědomi, že v ZŠ "Na Náměti" získávají jejich děti méně znalostí. Nejvíce to vnímají ti z nich, kteří sami mají nějakou vlastní zkušenost s docházkou i na běžnou základní školu. Stejně tak i rodiče, jejichž děti alespoň krátkodobě běžnou ZŠ navštěvovali. Respondentka, jejíž dcera chodila do běžné ZŠ, tuto konkrétní běžnou školu hodnotila na škále 1-5 jako výbornou a uvažuje o návratu dcery zpět ze školy "Na Náměti". Rodiče, kteří měli vlastní zkušenost jen se ZŠ "Na Náměti", kam dali také všechny své děti, hodnotí současný stav jako benevolentní, se slabou disciplínou a menšími nároky, než když ji absolvovali sami, stěžovali si na současnou absenci domácích úkolů a knih⁶.

"No, jak tam chodila (dcera do běžné ZŠ), tak jako uměla číst, psát, počítat, všechno jí šlo dobře. No, jako i teď jí to jde, ona je prý nejlepší ze třídy (po přechodu na ZŠ zřízené podle § 16 odst. 9 š. z.), paní učitelka, říkala, že jako by navrhovala přejít zpět. Já nevím, ale tam je to lepší, no, se mi zdá, než tady. No, tady se moc neučí na té škole. Protože, jako já nevím, ale děti nemají knížky, přijdou ze školy, knížky nemají. Jenom mají žákovskou a notýsek. A domů to nedostávají, já nevím, proč to nedostávají domů. K tomu nemají žádný domácí úkoly. (Dcera) je měla den co den, jak byla na (běžné ZŠ). To nebylo, abychom s ní nedělali ty úkoly. (respondentka M.)"

Pull faktor benevolence kontroly docházky?

Terénní pracovníce, pedagožky MŠ i pedagogické pracovníce ZŠ "Na Náměti" se shodují, že je stěžejním problémem docházka romských dětí do vzdělávacích institucí. Jedna respondentka z romské komunity, která s námi hovořila, ale nemá se ZŠ "Na Náměti" svou vlastní zkušenost, pozoruje ve svém okolí, že je kontrola docházky v této škole

⁶ Podle paní ředitelky si ale knihy a sešity mohou rodiče na nošení domů vyžádat, stejně tak i domácí úkoly. Nezadávají úkoly plošně, neboť se řídí současným trendem ve vzdělávání, kdy je cílem děti nepřetěžovat.

benevolentnější než v běžných školách, a proto podle ní tato škola kumuluje romské rodiče, kterým *“je vzdělávání dětí tak nějak jedno”*. Během rozhovorů jsme ale dalším respondentům otázku ohledně kontroly docházky nekladly a z tohoto vyjádření nelze činit unáhlené závěry. Nicméně je možné se na tento bod zaměřit v budoucích šetřeních.

Paní ředitelka sama popisuje problém s docházkou jako *“nekonečný boj”*. Ostatně ve výroční zprávě uváděný údaj 234,7 omluvených hodin (neomluvených 0) na žáka je opravdu extrémní, průměr v ČR se obvykle pohybuje mezi 90-120 hodinami. V Základní škole a Praktické škole v Kolíně je například průměrný počet zameškaných hodin na žáka 146,5, z toho 9,8 neomluvených.

Ve škole "Na Náměti" nevyžadují papírové omluvenky, omluva probíhá telefonicky. Ale podle svých slov udržuje paní ředitelka osobní kontakty se všemi lékaři a v případě pochybností jim telefonuje, aby si ověřila, zda u nich dítě skutečně bylo. Pro rodiny, které mají objektivní problémy s dopravou nebo pro děti s psychickými potížemi, škola zavedla do školního řádu distanční výuku. Rodičům se dopravují úkoly a děti jsou následně přezkoušeny. Na výše zmiňovaném čísle se podle respondentek z dané školy podílí hlavně několik problematických a ne nutně romských rodin.

Z výpovědí vyplývá, že hlavním konfliktem je pro rodiče volba mezi kvalitou vzdělání (budoucí zisk) a psychickou pohodou dítěte a potažmo i rodiče (okamžitý klid). Pokud dítě nebo rodič zažije nebo vycítí v běžném prostředí možné trauma (šikana, neúspěch) nebo náznaky nepřijetí či opovržení, stává se pull faktor základní školy "Na Náměti" jako „bezpečného přístavu“ rozhodujícím.

“Bude mu mezi svými lépe”... past dobrého úmyslu?

V kontextu výše řečeného se lze na celou situaci vzdělávání romské komunity na Kutnohorsku dívat i optikou teorie tzv. *gatekeepingu* (Lewin, 1947). *Gatekeeping* je v tomto ohledu možné chápat jako soubor rozhodovacích procesů a institucionálních mechanismů, které určují, kdo získá přístup k určité vzdělávací dráze a kdo nikoli. „Bránou“, *gateway*, pak může být například přijímací řízení, v tomto případě je to ale diagnostické vyšetření ve školském poradenském zařízení a následné doporučení k zařazení do školy zřízené podle § 16 odst. 9 školského zákona. *Gatekeeperem*, pomyslným strážcem takovéto brány, může

být poradenský pracovník, ředitelka školy, samotná instituce či legislativní rámec a také rodič pod tlakem mocnějších autorit.

Nerovnosti ve vzdělávání vznikají tehdy, když tyto selekční mechanismy systematicky znevýhodňují určité skupiny žáků, v tomto konkrétním případě i s myšlenkou jejich nejlepšího zájmu. Sociologické výzkumy ukazují, že rozhodovací procesy nejsou hodnotově neutrální – jsou ovlivněny kulturními normami, očekáváními a sociálním kapitálem rodin. Děti a rodiče ze sociálně znevýhodněného prostředí čelí vyšší pravděpodobnosti doporučení k méně prestižním vzdělávacím drahám než rodiny s vyšším vzdělanostním a sociálním kapitálem, které umí lépe číst takovéto pomyslné brány a jejich důsledky. Tímto způsobem se ale i v zájmu dobra a nejlepších úmyslů mohou reprodukovat sociální nerovnosti a posilovat stukturální diskriminace.

Když zahrneme i ostatní aspekty, které s sebou nízké vzdělání a jeho udržování v dalších generacích nese, dědí se nejen náklonnost ke škole s upraveným školním vzdělávacím programem ale i chudoba. Chudobou jsou dvakrát častěji postiženi lidé, jejichž rodiče nemají maturitu než ti se vzdělanějšími rodiči, pojí se s tím i dlouhodobá nezaměstnanost, exekuce a nevyhovující stav bydlení (více viz Median, 2018; Prokop, 2022). To ilustrují i data Roma Survey (2011) na počtech Romů z oblastí ohrožených sociálním vyloučením - se základním vzděláním mělo nějakou formu placené práce jen 29 procent, zatímco ti s vyučením nebo střední školou 75 procent (více viz Roma Survey, 2011; Prokop, 2022). Segregující systém vedoucí k nevzdělanosti následně produkuje nezaměstnanost, která stát stojí velké množství finančních prostředků. Podle odhadů Daniela Prokopa se jedná o 3 miliony korun, které mladý člověk nezplatí na odvodech a nabere na sociálních dávkách (Pokorný, 2024).

Z výzkumů PAQ Research také vyplývá, že takřka polovina lidí v aktivním věku, kteří nedosáhli na maturitu, má v Česku nízký ekonomický a sociální kapitál - a výrazně tomu napomáhá časné třídění dětí v celém vzdělávacím systému. Ti pak získávají nižší pracovní uplatnění, horší kontakty a další kompetence (více viz Prokop, 2022).

V oblasti inkluzivního vzdělávání dochází proto k posunu od selektivního modelu směrem k modelu podpůrnému, jehož cílem je minimalizovat bariéry a posilovat rovný přístup ke vzdělání. Nicméně někteří zaměstnanci Základní a praktické školy v Kutné Hoře a i někteří romští rodiče jsou přesvědčeni, že separací dětem pomáhají a chrání je. Tímto přístupem se rodiny a děti podceňují a nevědomky udržují nízkou gramotnost a ambice.

Pocity frustrace a křivdy

V tomto střetu dvou pohledů mají obě strany pocit, že jednají v nejlepším možném zájmu dětí a narážejí na vzájemné nepochopení a bariéry. Realizátoři projektu se cítí frustrováni bariérami ze strany *gatekeeperů*, které jim brání v naplňování cílů projektu. Opakovaně se setkali s aktivním nábojem již integrovaných dětí do běžných mateřských škol ze strany paní ředitelky školy "Na Náměti". Ostatně i respondenti z romských rodin hovořili o tom, že je paní ředitelka aktivně obvolávala nebo jim aktivně již předem "*připravuje papíry*".

Zástupkyně školy "Na Náměti" se zase cítí nespravedlivě obviňována. Jsou sice přesvědčené o prospěšnosti a vhodnosti absolvování přípravného ročníku pro děti z romské komunity, ale odmítají, že by se s kolegyněmi snažily děti aktivně přetahovat. Některé z nich se cítí ukřivděny, protože své pracoviště vnímají jako instituci, která pouze naplňuje svou zákonnou roli a vychází vstříc rodičům. Zdůrazňují, že pokud rodič sám chce dát dítě do jejich školy a má k tomu potřebné doporučení z poradny, škola nemá právo ho odmítnout. Odmítají tlaky, které by je nutily tyto žáky nepřijímat. Podle nich škola nikoho násilím nedrží, pokud se rodič rozhodne pro běžnou školku, škola mu v tom nebrání. Svou práci vidí jako nezbytný servis pro děti, které by v běžném proudu bez této specifické přípravy od počátku selhávaly. Žádná z respondentek ZŠ "Na Náměti" nepřipouští, že by škola limitovala možnosti výběru dalšího vzdělávání jejich absolventů. V dalším studiu je maximálně podporují.

Jedna z respondentek ze ZŠ "Na Náměti" vnímá posledních pět let velký tlak na jejich školu a nese ho velmi těžce a osobně. Dotýkají se jí náznaky, že dělají svou práci „*úmyslně nedobře nebo proti někomu*“. Tyto útoky vnímají jako zpochybnění své odbornosti, profesionality, dlouhodobé praxe a dobrých úmyslů, se kterými se dětem věnují. Kritiku, která se zaměřuje na etnické složení školy, vnímá tato respondentka jako vnější politický tlak, který nerespektuje realitu jejich práce. Zástupkyně školy "Na Náměti" také zaznamenaly, že jsou v rámci integračních snah stavěny do role „nepřátel“ mateřských škol, což považují za nepravdivé, protože s místními školkami naopak spolupracují.

Přestože to pedagožky ZŠ "Na Náměti" odmítají, je nesporné, že je limitována další vzdělávací dráha absolventa školy, kterému by byla porucha intelektu přičtena bez reálného

**Financováno
Evropskou unií**

opodstatnění. Minimálně v tom, že jeho vzdělání odpovídají pouze navazující učební obory kategorie E. Argument, že je systém prostupný, protože se absolvent může vše doučit a hlásit se i na jiné nebo maturitní obory, je pravdivý. Stejně tak jako argument, že jsou prostupné přípravné třídy (z nichž odchází do běžných základních škol necelá polovina žáků). Systém se tak evidentně formálně prezentuje jako otevřený, ale jeho prostupnost je iluzorní nebo v praxi minimálně velmi obtížně realizovatelná. O tom ostatně rozhodl i Evropský soud pro lidská práva již v roce 2007 ve věci D. H, a další proti České republice.

Zdroje

- Gargulák, K. (2025, 8. duben). *Segregované školy najdeme téměř v každém kraji. Odpovědnost nesou obce, potřebují ale podporu státu*. PAQ Research. <https://www.pagresearch.cz/post/segregovane-skoly-najdeme-temer-v-kazdem-kraji-odpovednost-nesou-obce-potrebuji-ale-podporu-statu/>
- Hajska, M. (2016, 9. února). *Případ malé Amandy – kvůli odbyté diagnostice skončila na „zvláštní“ škole*. Romea.cz. <https://romea.cz/cz/zaostreno/pripad-male-amandy-kvuli-odbyte-diagnostice-skoncila-na-zvlastni-skole>
- Klusáček, J. (2014). *Nálepkování dětí diagnózou mentálního postižení v České republice: velký, ale řešitelný problém*. Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání (COSIV). https://cosiv.cz/wp-content/uploads/2017/01/analyza_COSIV_nalepkovani_deti.pdf
- Lewin, K. (1947). *Frontiers in group dynamics: Channels of group life; social planning and action research*. Human Relations, 1(2), 143–153.
- Median, Charita Česká republika, & Česká biskupská konference. (2018). *Young people and poverty: Survey on risk of poverty among young people in the Czech Republic*. <https://www.charita.cz/en/who-we-are/media-service/press-release/caritas-new-survey-twenty-per-cent-of-young-people-are-at-risk-of-poverty/>
- MŠMT. (2025). *Zpráva ke zjišťování kvalifikovaných odhadů počtu romských žáků v základních školách ve školním roce 2024/2025*. s. 4 Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/vzdelavani/zprava-ke-zjistovani-kvalifikovanych-odhadu-poctu-romskych-1>
- Němec, Z. (2025). *Situační zpráva: Segregace romských žáků v základním vzdělávání v ČR* [PDF]. Projekt Podpora rovných příležitostí. Praha.
- PAQ Research. (2025). *Analytická zpráva pro ORP Kutnohorsko* [Online]. Mapa vzdělávání. <https://mapavzdelavani.cz/analyticke-zpravy-pro-orp?orp=116>
- Pokorný, J. (2024, 13. března). *Segregaci platíme všichni. Když sociálně slabé dítě nedokončí školu, stojí nás to tři miliony, tvrdí sociolog*. iROZHLAS.cz. <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/segregaci-platime-vsichni-kdyz-socialne-slabe-dite-nedokonci-skolu-stoji-nas-tri-2403132100-kac>
- Prokop, D. (2022). *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti* (3. rozš. vyd.). Host. ISBN 978-80-275-1078-8

Příloha 1: Srovnávací analýza ZŠ v Kutné Hoře

(dle výročních zpráv 2024-2025 a Rejstříku škol a školských zařízení MŠMT)

Škola / Typ vzdělávání	Zřizovatel	Počet tříd / Žáků	Shrnutí a zaměření	Počet žáků v ročnících (1.–9.)	Průměrný prospěch	Průměrná absence (hod/žák)	Žáci s handicapem (SVP)	Kapacita / aktuálně volná (dle ČŠI)
ZŠ Jana Palacha	Město Kutná Hora	26 tříd / 584 žáků	Bezbariérová škola, člen Asociace cambridgeských škol, výuka Aj od 1. roč., robotika.	1.: 66, 2.: 67, 3.: 66, 4.: 67, 5.: 68, 6.: 60, 7.: 67, 8.: 66, 9.: 45	~1,48	~74 h (z toho 1,4 h neoml.)	196 žáků se SVP; 56 se závažnými poruchami učení/chování; 18 s IVP.	580/0
ZŠ T. G. Masaryka	Město Kutná Hora	21 tříd / 509 žáků	Sportovní tradice, rozšířená výuka Tv, mezinárodní projekty Erasmus+ a eTwinning.	1. stupeň: 279 žáků; 2. stupeň: 230 žáků.	~1,43	~57,2 h (z toho 0,16 h neoml.)	91 žáků (PO 1–3); 14 s IVP; 13 nadaných žáků.	530/25

Financováno Evropskou unií

ZŠ Kamenná stezka	Město Kutná Hora	15 tříd / 282 žáků	Program „Začít spolu“, důraz na wellbeing, inkluzi a sociálně znevýhodněné žáky.	1.: 56, 2.: 38, 3.: 29, 4.: 33, 5.: 26, 6.: 21, 7.: 34, 8.: 24, 9.: 21	~1,52	~65,0 h (z toho 2,5 h neoml.)	45 žáků se SVP; 40 se zdrav. postiž.; 18 se soc. znevýhodněním; 6 s upravenými výstupy.	310/303
ZŠ Žižkov	Město Kutná Hora	31 tříd / 720 žáků	Velká škola, důraz na digitální kompetence, klíma školy, Erasmus+ a estetickou výchovu.	1.: 76, 2.: 86, 3.: 104, 4.: 103, 5.: 77, 6.: 56, 7.: 64, 8.: 77, 9.: 77	1.st.: ~1,18; 2.st.: ~1,70	Neuvedeno (celkem 5 neoml. hodin)	100 žáků (PO 2–4); 20 žáků s asistentem pedagoga.	786/721
"Na Náměti": ZŠ pro žáky se SVP	Středočeský kraj	8 tříd / 103 žáků	Specializovaná výuka pro děti s lehčím mentálním postižením a vadami řeči.	Třídy často spojeny (např. 1.+2. roč., 7.+9. roč.).	1,70	234,7 h (0 neoml.)	Mentální postiž. (55), vady řeči (6), kombinované (11), poruchy učení (4).	celkově 180/120

Financováno Evropskou unií

"Na Náměti": ZŠ speciální	Středočeský kraj	3 třídy / 24 žáků	Vzdělávání žáků se středně těžkým až těžkým mentálním postižením.	Skupiny PT A, PT B, PT C.	1,96	142,5 h (3,47 neoml.)	Mentální postiž. (10), souběžné postižení více vadami (14).
"Na Náměti": Praktická škola	Středočeský kraj	3 třídy / 12 žáků	Střední stupeň vzdělávání pro žáky s těžším postižením, příprava na život.	Jednoletý a dvouletý obor.	2,43	44,9 h (0 neoml.)	Mentální postiž. (3), kombinované (7), PAS (1), chování (1).

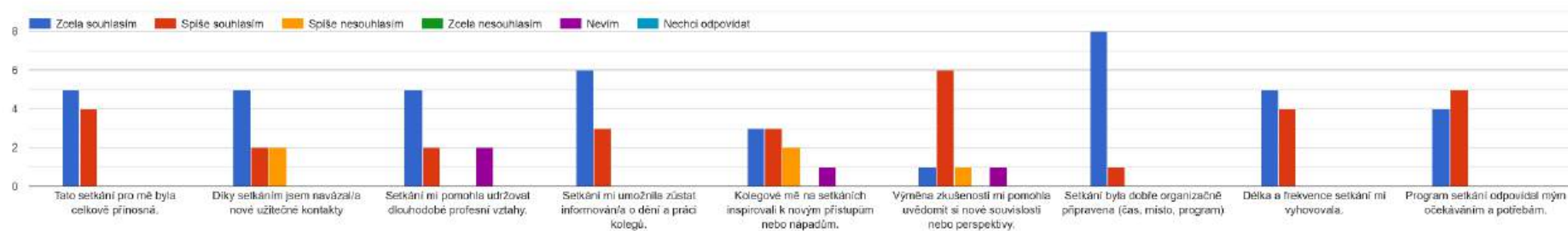
- **Největší škola:** ZŠ Žižkov (720 žáků), která má také nejvyšší počet žáků v jednotlivých ročnících (přes 100 žáků ve 3. a 4. ročníku).
- **Nejlepší docházka:** ZŠ TGM vykazuje nejnižší průměrnou absenci na žáka (cca 57 hodin ročně).
- **Inkluze a cizinci:** ZŠ Jana Palacha vzdělává nejvíce žáků-cizinců (114) a má nejširší základnu podpory pro žáky se SVP (196 žáků).
- **Sociální znevýhodnění:** ZŠ Kamenná stezka má nejvyšší relativní podíl žáků se sociálním znevýhodněním (14 z 22 žáků v 9. ročníku).
- **Specifické potřeby:** Škola "Na Náměti" má extrémně vysokou absenci v základní části (přes 234 h/žák) – vysvětleno individuálními potřebami

Příloha 2: Hodnocení mezioborových setkání

Hodnocení mezioborových setkání - Pracovní skupiny k rovným příležitostem v rámci projektu Rom Romeha

Označte, do jaké míry souhlasíte s následujícími tvrzeními:

n = 9